

Susreti

*Kratki vodič
o interkulturalnosti,
prihvatanju i zajedništvu*

Beogradski centar
za ljudska prava

UNHCR
The UN Refugee Agency

Ladržaj

Autor:

Demir Mekić

Izdaje:

Beogradski centar za ljudska prava

Ilustracije i dizajn:

Nelajša Petrović

Lektura:

Mina Vasović

Ovaj kratki vodič je nastao u okviru programa CoolTour Tube, kao deo projekta „Podrška izbeglicama i tražiocima azila u Republici Srbiji“ koji sprovodi Beogradski centar za ljudska prava uz podršku UNHCR-a u Srbiji.

Decembar 2021.

Uvod ... 4

Zamisli jedan susret

Identitet ... 6

Kultura ... 9

Kultura i kulturni identiteti

Vrednosti i norme

Kultura kao ledeni breg

Kulturni identiteti: Gde si lokalac/lokalka?

Interkulturalnost ... 14

Prepreke interkulturalnoj komunikaciji

Interkulturalna senzitivnost (osetljivost)

Interkulturalne kompetencije

Socijalna kohezija ... 22

Zašto je važno govoriti o interkulturalnosti?

Kako ćemo (svi) zajedno?

Savezništvo ... 25

Umesto kraja ... 27

Linkovi za dalje istraživanje ... 27

Uvod

COOLTOUR
TUBE

Draga mlada osobo!

Pred tobom je kratki vodič o interkulturalnosti, prihvatanju i zajedništvu, koji je nastao kao rezultat programa CoolTour Tube i deo projekta „Podrška izbeglicama i tražiocima azila u Republici Srbiji“.

Ukoliko ne znaš, CoolTour Tube je program za integraciju, interkulturalno učenje i solidarnost mladih, koji podstiče komunikaciju i aktivnu razmenu mladih različitih kultura, etničkih zajednica i religija, i zalaže se za punu integraciju svih mladih u društvo. Program spaja mlade iz Srbije i mlade izbeglice iz Avganistana, Irana, Sirije, Pakistana i drugih zemalja.

Ovaj vodič je namenjen baš tebi, MLADOJ OSOBI U IZAZOVNOM KONTEKSTU. On je tu da ti pruži informacije o osnovnim pojmovima koji su važni kad je u pitanju interkulturalnost. Tu je i da ti postavi pitanja u vezi sa time šta vidiš oko sebe, i te da podstakne na akciju.

Vreme se menja, ogromne društvene promene se dešavaju, mnogo je novih stvari. Sa svih strana su sve glasnjiji glasovi o tome šta je ispravo a šta ne, šta bi trebalo da radiš, a šta je „no-no“. I tako ostaneš sa znakom pitanja iznad glave, bez ideje da li ići levo ili desno, ili prosto staviš slušalice da utišaš svu tu buku.

Nadamo se da će ti ovaj vodič pružiti male smernice za velike životne stvari. Želimo da verujemo da ćeš ove smernice imati u džepu i da ćeš, kad god ti zatrebaju, porazgovarati sa njima i sresti se sa sobom bar na tren.

Lep i transformativan susret ti želimo.

Zamisli jedan susret

Draga mlada osobo, hajde da zamislimo situaciju u nekom vremenu i prostoru.

Upoznaješ novu osobu. Donosi nešto novo, nešto s čim se nisi susretao/susretala pre. Dolazi iz druge kulture, govori drugi jezik koji ti je potpuno stran. I IZMIČE TI TLO POD NOGAMA, jer ne znaš kako da se ponašaš, ni šta da kažeš, ni šta je ispravno reći. Da li se rukovati? Da li „kod njih“ ovo ide ovako? Šta reći sada?

Tvoj mozak nesvesno ubrzano traži po fiokama nešto poznato, neki poznat osećaj, neku poznatu poveznicu sa ovom osobom i počinje da stavlja u kutije... „Muško je, okej. Govori neki drugi jezik. Čini se da je sa Bliskog istoka ili slično, okej. Hm, Bliski istok... To su uglavnom neki ekstremisti? Tako kažu u medijima, to je jedino što znam“, kaže umorni mozak.

Ova situacija je sve samo ne običan susret, jer je svaki susret jedno veliko čudo, splet različitih razmišljanja i želja, očekivanja od razgovora i života, splet različitih identiteta u jednoj osobi i razmene istih između dve osobe. Ako to začinimo istorijom, kulturom i ličnim istorijama naših likova, dobijamo jedno istinsko čudo!

Pa, hajde da počnemo sa pričom o identitetima.

Ko sam ja?

Većito pitanje, podjednako bitno i konfuzno kao i ono hamletovsko: „biti ili ne biti“. Jako je važno razumeti sve svoje identitete, kako bi se razumeli i prihvatili drugi.

Identiteti su nešto što nas određuje, opisuje ko smo mi, ali i ko nismo. Najčešće smo svesni svog identiteta i njegove pozicije u društvu u odnosu na druge i ono što nismo. Identitet se često definiše kao osećaj osobe o tome ko je, koje aspekte kod sebe vrednuje i smatra važnima.

Identitet jeste skup karakteristika, ličnih crta, uloga i vrednosti koje osoba pripisuje sebi, koje pozitivno vrednuje i prepoznaje kao deo same sebe na osnovu ličnog osećaja, ali i onoga što mu okolina šalje kao povratnu informaciju.

Identitete često delimo na **lične i socijalne**.

Pod **ličnim identitetima** podrazumevamo lične karakteristike, uloge u odnosima sa drugima, pa tu spadaju odrednice kao što su: pažljiv, nežan, ćerka, sin, brat, majka...

Socijalni/društveni identiteti se zasnivaju na pripadnosti određenim grupama, način na koji se udružujemo i pripadamo određenoj društvenoj grupi koja ima nešto zajedničko. Tu možemo govoriti o pripadnosti određenoj naciji, etničkoj zajednici, generaciji, kulturi, klasi, rodu ili polu, religiji, ili pripadnosti određenim pokretima, asocijacijama, zanimanjima...

Bitno je napomenuti da identiteti imaju različite slojeve, različite načine na koje doživljavamo sebe, bez obzira na to što sa nekim delimo istu pripadnost grupi. Drugim rečima, ukoliko zamislimo da su naše dve osobe koje smo uzeli kao primer „susreta“ iste nacionalnosti, ne možemo podrazumevati da na isti način osećaju taj svoj identitet. Identitet je komplikovana stvar baš zbog toga što je društveni (politički) koncept, ali je i vrlo lični i intimni doživljaj sebe.

U nekim društvima se određeni ljudi suočavaju sa diskriminacijom baš zbog pripadnosti određenim grupama, zbog svojih identiteta. Tada se određene grupe ljudi vide samo kroz neki od svojih identiteta (rasa, pol, nacionalnost) i posmatraju kroz prizmu „mi – oni“. Ova pojava se naziva „othering“ (od reči „other“ koja na engleskom znači „drugi“) jer se određene grupe posmatraju kao „drugi“, a najčešće je „drugi“ loš, neko koga bi se trebalo plašiti. „Mi“ se skoro uvek posmatra kao superiornija kategorija.

Kultura

Istraži sam/ sama:

Nacrtaj zvezdu sa pet krakova. U sredini napiši svoje ime. U svaki od pet krakova napiši jedan svoj važan identitet, lični ili društveni.

Kada to uradiš, zamisli da ti je neko rekao da se odrekneš dva identiteta i ostaneš samo sa tri. Koja se dva identiteta odričeš i zašto?

Sada zamisli da bi trebalo da se odrekneš još dva identiteta, i ostaneš sa samo jednim. Zašto biraš baš taj identitet?

Koliko je teško odreći se bilo kog identiteta?

Da li dobijaš odgovor na pitanje sa početka: KO SAM JA?

Pa da, ti si svaki taj identitet zajedno.

Kultura i kulturni identiteti

Iz koje kulture dolazi osoba s kojom se susrećeš u onom zamišljenom susretu? Koliko se razumete? Koliko ste slični, a koliko različiti?

Postoje različite definicije kulture. Jedna od njih je definicija koju daje UNESCO u svojoj „Deklaraciji o kulturnoj raznolikosti“, označavajući kulturu kao duhovne, materijalne, intelektualne i emocionalne odlike društvene grupe kao što su vrednosti, verovanja, ponašanja, običaji, stavovi, tradicija, prakse, način života, jezik, vera...

Ono što nam je vidljivo kad je u pitanju kultura jesu jezik, hrana, oblačenje, tehnologija, muzika, literatura, arhitektura, ali i nematerijalni aspekti kao što su verovanja, ideje, vrednosti...

Putem socijalizacije, roditelji, mediji, vršnjaci i šira zajednica nam prenose norme, obrasce ponašanja, uče nas kulturi u kojoj živimo i šta to ona podrazumeva. To svakako ne znači da smo samo roboti koji su isprogramirani na određeni način funkcionisanja. Pojedinač/pojednica ima pravo izbora i može da reaguje neočekivano, suprotno ili drugačije od kulturnih normi kojima je naučen.

Vrednosti i norme

Važno je razumeti norme i vrednosti, i na koji način one uslovljavaju naše ponašanje i stavove prema životu.

Možda u našem zamišljenom susretu ti i osoba s kojom se srećeš dolazite iz potpuno različitih kultura, gde se poštuju različite vrednosti. Možda ste učeni/učene da se na drugi način ponašate. Možda ste dobili/dobile različite smernice o tome šta je u redu, a šta ne, ili o tome šta je moralno, a šta nemoralno.

Vrednosti jednog društva su ideje koje određuju šta jedno društvo smatra važnim, vrednim i poželjnim. Ove vrednosti ljudima u određenom društvu služe kao svojevrsni vodič u njihovoj interakciji sa svetom koji ih okružuje. Vrednosti i norme se razlikuju od društva do društva. Na primer, neka društva mogu vrednovati tradicionalna religiozna uverenja, dok će neka

društva vrednovati tehnološki razvoj i nauku. U nekim društvima će se poštovanje starijih ljudi isticati kao visoko cenjena vrednost, dok u nekim društvima to nije slučaj.

Norme su nepisana pravila ponašanja u kojima se ogledaju vrednosti jednog društva. U društvima koja visoko vrednuju gostoprimstvo, može se očekivati da kulturne norme utiču na način ponašanja kad su u pitanju dočekivanje gostiju i očekivanja od ponašanja domaćina i gosta ili gošće.

Vrednosti i norme se menjaju vremenom u odnosu na društveno-političke prilike. Možemo primetiti da su se određene norme promenile čak i za nekoliko decenija (poput norme u vezi sa stupanjem u seksualne odnose pre braka). Rodne norme su poslednjih decenija nešto što se intenzivno i brzo menja. Očekivanja od muškaraca i žena se na ovaj način menjaju usled ekonomskih i drugih prilika.

Kultura kao ledeni breg

Kulturu možemo posmatrati i slikovito, kao ledeni breg. Autorka Nica Hidalgo napravila je model po kom su iznad nivoa mora prikazani vidljivi delovi kulture, dok su ispod nivoa mora oni manje vidljivi. Vidljivi delovi kulture su samo mali deo celine koja se ne vidi.

Autorka deli kulturu na tri nivoa: **konkretni, ponašajni i simbolički nivo**.

- **Konkretni nivo**

Ovaj najvidljiviji nivo kulture obuhvata sve one vidljive delove kulture, kao što je odeća, muzika, hrana, igre... Ovi aspekti kulture su najčešće oni koji su u fokusu kada su u pitanju proslave i slavlja, festivali određenih etničkih zajednica, nešto što vide turisti i turistkinje, i oni koji ne poznaju dublje nivoe date kulture. Ovo je nivo koji se na modelu koji vidite nalazi iznad nivoa mora.

- **Ponašajni nivo**

Ovaj nivo kulture pojašnjava društvene uloge koje imamo, jezik koji govorimo, način na koji neverbalno komuniciramo. On obuhvata rodne uloge (šta podrazumeva da bi trebalo da radi i kako da se ponaša muškarac, a kako žena), porodičnu strukturu, način na koji organizujemo društvene grupe i društvo u celini. Ovaj nivo reflektuje naše vrednosti. Odnosno, naše vrednosti spadaju u simbolički

deo kulture, dok način na koji živimo te vrednosti u praksi spada u ponašajni nivo.

- **Simbolički nivo**

Ovaj nivo predstavljaju vrednosti i verovanja. On podrazumeva običaje, simbole, sisteme vrednosti, veru, spiritualnost, načine na koje vidimo svet oko sebe... Iako je apstraktan, predstavlja ključ u tome kako će osoba sebe definisati u okviru jedne kulture. Ovo je onaj nevidljivi deo koji često ni sami članovi i članice zajednice ne razumeju u potpunosti, iako ga žive svakodnevno.

Navedena tri nivoa kulture nisu uvek tako oštro podeljena. Oni se prepliću, te vrlo često vidljivi delovi kulture imaju dublje značenje za članove i članice te zajednice. Jedan objekat ili deo odeće za pripadnike i pripadnice određene kulturne zajednice može imati jako simboličko značenje, dok će za pripadnike i pripadnice druge zajednice biti samo običan objekat.

Navedeni model shvatanja kulture kao ledenog brega može biti ograničavajući u smislu da predstavlja kulture jednoznačno, prikazujući ih kao odvojena ostrva kojima osoba pripada ili ne pripada. U realnosti je stvar malo drugačija. Kulturni identiteti su višestruki i višestrani, promenljivi i prepliću se na različite načine.

Istraži sam/sama:

Napiši po tri stvari koje su deo tvoje kulture, za svaki od navedena nivoa. Kreni od konkretnog nivoa, preko ponašajnog i na kraju završi sa simboličkim aspektima svoje kulture. Često su nam oni najvidljiviji delovi kulture i najpoznatiji, čak i kad je naša kultura u pitanju. Koliko ti je teško da nabrojiš vrednosti koje se poštuju u tvojoj kulturi? Da li si ih bio svestan/bila svesna?

Kulturni identiteti:

A, odakle si ti? Kako se definišeš? Da li ti je lako da objasniš odakle si i šta je tvoj kulturni identitet?

Kulturni identitet je osećaj pripadanja određenoj grupi, identifikacija sa određenom kulturnom grupom. U širem smislu on predstavlja vrednosti, značenja i verovanja koja su nas kreirali kao osobu, i uslovili naše druge identitete kao što su rodni, verski i drugi... Ovaj identitet predstavlja naš okvir viđenja sveta, a uslovljen je zajedničkom istorijom, kulturnim kodovima i tradicijom koju delimo sa određenom grupom.

Kulturni identitet je, kao i svaki drugi oblik identiteta, dinamičan i konstantno se menja. U zavisnosti od određenih životnih situacija, mi ga menjamo, otkrivamo i razumemo na različite načine. On se takođe otkriva i kroz kontakt i komunikaciju sa drugima.

Spisateljica i fotografkinja Taje Selasi u svom poznatom TED govoru ističe važnost ISKUSTVA u kreiranju identiteta. Kao neko ko je rođen u Engleskoj i odrastao u Sjedinjenim Američkim Državama, čija je majka rođena u Nigeriji, a trenutno živi u Gani, a čiji je otac živeo u Gani i proveo preko trideset godina u Saudijskoj Arabiji, ona govori o tome kako nije multinacionalna već multilokalna. Šta bi to značilo i zbog čega nam ovaj koncept može poslužiti da možda istražimo i redefinišemo sopstveni identitet?

Multilokalno, kao što diskutuje Taje Selasi, govori o različitom spektru iskustava koje osoba ima, a koja su često samo u vezi sa pojedinim gradovima, a ne državama. Ovaj termin bi možda mogao da objedini sva ta iskustva i dopusti svakoj osobi da adekvatno opiše svoje nacionalno, kulturno i lokalno iskustvo.

Moguće je da si bio/bila u prilici da te neko pita odakle si, a da ti dobiješ potrebu da kažeš da živiš u Beogradu već dugo godina, ali da si iz nekog drugog, manjeg mesta?

Kada bi rekao/rekla da si iz Beograda, to bi bilo delimično tačno, jer si tu provelo/provela, recimo, petnaest godina, zbog čega sa tim gradom povezuješ određene rituale, navike, ljude... Ali, na ovaj način ne govoriš o važnom delu sebe, a to je da si odrastao/odrasla na drugom mestu. Onda najčešće ideš sa onim: „...živim u Beogradu ali sam rođen/rođena u...“.

Ovaj primer nam govori o kompleksnosti identiteta, i o tome kako se i tvoj lični identitet ipak menjao tokom godina, jer više sebe ne doživljavaš samo kao nekoga ko se rodio u malom mestu. Važno ti je i iskustvo koje si stekao/stekla za ovih petnaest godina života u Beogradu.

Dakle: *naše iskustvo čini to odakle smo.*

Istraži sam/sama:

Razmisli o tome kako se predstavljaš kada te neko pita odakle si? Šta ti je važno da kažeš tada? Gde se osećaš kao lokalac/lokalka? Koje je iskustvo života van grada u kom si rođen/rođena učinilo da vidiš svoj identitet drugačije?

Interkulturalnost

Šta se desi kada se više kultura nađe na istom mestu?

Interkulturalnost predstavlja odnos između više kultura koji podrazumeva komunikaciju i razmenu, zajedničko učenje i interakciju. S druge strane, multikulturalnost ne podrazumeva ovu vrstu razmene, već samo skup različitih kultura na jednom geografskom prostoru.

Ljudi iz različitih kultura često dolaze u kontakt jedni sa drugima, posebno u multietničkim i multinacionalnim gradovima. U tim trenucima odvijaju se interkulturalne situacije i interkulturalni dijalog (komunikacija). Interkulturalna situacija je ona situacija u kojoj osoba smatra da su verovanja, norme i običaji druge osobe drugačije od njenih, dok je interkulturalna komunikacija ona komunikacija koja se dešava između različitih kultura i društvenih grupa. Ona podrazumeva otvorenu razmenu sa poštovanjem, razumevanje drugačijih pogleda na svet, i radoznalost i volju da se sazna nešto novo.

Interkulturalna komunikacija je izazovna, jer upoznavanjem nekoga čije norme i viđenje sveta možda ne razumemo, izlazimo iz svoje sigurne zone („safe zone“) i zakoračujemo u zonu rizika („risk zone“), te nam je često neprijatno, ne znamo kako da se ponašamo, previše obraćamo pažnju na to kako i šta ćemo reći kako ne bismo pogrešili, i slično. Ali, neprijatnost je okej.

Dopustite da vam je malo neprijatno, da ne znate i da učite, da komunikacija ide otežano jer je potrebno da se nađe zajedničko razumevanje.

Nakon te neprijatnosti dolaze divna učenja i povezivanja, otvaranje novih ideja i iskustava, nova viđenja sveta i lični razvoj! VERUJTE, VREDI!

Prepreke interkulturalnoj komunikaciji

Nekad se dešava da u našem zamišljenom susretu ne ide sve po planu. Dešavaju se izazovi i osobe se ne razumeju, ne čuju ili imaju određena negativna predubedenja o osobi ispred njih.

Neke od prepreka interkulturalnoj komunikaciji mogu biti:

- **Stereotipi i predrasude**
Stereotipi su neopravdane generalizacije i predstave o određenim društvenim grupama. Stereotipi čine da se podrazumeva da određene osobine imaju svi predstavnici i predstavnice/članovi i članice date društvene grupe. Oni se najčešće odnose na pripadnike i pripadnice grupa čiji se identitet izdvaja po seksualnoj orijentaciji, rodu i polu, nacionalnosti, verskoj pripadnosti, i slično.

Stereotipi mogu biti „pozitivni“ i „negativni“, iako je bitno naglasiti da je svaka vrsta generalizacije svakako negativna. Stereotipi negiraju individualnost osobe, gledajući je samo kroz prizmu generalizovanog mišljenja.

Primer „pozitivnog“ stereotipa bi bio da je narod iz Japana vredan, dok bi primer „negativnog“ stereotipa bio da je neka nacija/narod glup ili lenj.

Predrasude su stavovi prema određenim osobama nastali zbog njihovog stvarnog ili pretpostavljenog pripadanja određenoj grupi, a koji nisu zasnovani na činjenicama ili iskustvu. Predrasude se razlikuju od stereotipa jer se odnose na konkretnu osobu/osobe, i podrazumevaju i određene emocije, te ih je zbog toga teško menjati.

Predrasude i stereotipi su jaki i čvrsto se održavaju, pa se dešava da se upoznavanjem osobe koja je drugačija od onoga kako zamišljamo predstavnika/predstavnicu te grupe ne menja stav o datoj grupi, već samo o toj osobi. Ovaj mehanizam je lako prepoznati po rečenicama: „Svi su oni i dalje... (takvi), ali on/ona je drugačiji/drugačija.“

- **„-IZMI“**

Ovde spadaju svi „-izmi“ poput seksizma, rasizma, ejdžizma, nacionalizma, ejblizma („ableism“) i slično. Oni označavaju diskriminaciju i opresiju prema određenim grupama. U srži opresije jeste ispoljavanje moći u odnosu na određenu društvenu grupu.

Opresija se može videti na četiri nivoa:

Lični: način na koji vidimo drugačije od sebe, uslovljen je vrednostima kojima smo učeni i koje smo usvojili;

Interpersonalni: pojavni nivo, način na koji tretiramo one koji su drugačiji od nas, jezik koji(m) govorimo, akcije koje preduzimamo;

Institucionalni: zakoni, procedure i prakse, nejednak tretman i diskriminacija određenih grupa u zakonodavnom okviru;

Kulturni: način na koji se kreiraju verovanja i stavovi u odnosu na određene grupe putem medija, političkih vođa, vaspitanja...

Navedeni „-izmi“ su svakako prepreka istinskoj interkulturalnoj komunikaciji, jer čine da pripadnici i pripadnice dominantne grupe nejednako tretiraju pripadnike i pripadnice neke manjinske grupe.

- **Jezik**

Nepoznavanje jezika može otežati interkulturalnu komunikaciju. Osim toga, neverbalna komunikacija može biti različita od kulture do kulture, pa je samo „kodiranje“ i „dekodiranje“ znakova koje šaljemo i primamo nekad pogrešno. Ipak, niko ne očekuje da ra-

zumemo jezik koji ne znamo, posebno ne u prvom kontaktu. Svako poštuje i voli da vidi zainteresovanost i volju za kontaktom. Zato, malo pantomime pri prvom susretu, gde pokazujete sve rukama, i nije loš početak!

- **Strah od novog i nepoznatog**

Često postoji strah, zbog čega nam fokus može ići na to šta ćemo reći i kako ćemo reći, pa ni ne slušamo sagovornika/sagovornicu adekvatno. Još jednom bi valjalo reći: NEPRIJATNOST JE OKEJ. U redu je da se osećate tako, ali ne odustajte na samom početku!

Postoji još mnogo prepreka interkulturalnoj komunikaciji, ali sve su one nešto što se može prevazići. Potrebna je samo volja i želja da se upozna neko nov, i spremnost da se lično raste i razvija!

Istraži sam/sama:

Seti se nekih viceva koje znaš. Koliko njih se odnosi na nečiji pol, rod, naciju, religiju...? Koje su to grupe oko kojih se prave vicevi?

Seti se nekog putovanja u drugu zemlju, na drugo govorno područje. Kako si se osećao/osećala? Koliko je bilo teško komunicirati? Šta se desilo kad si se odvažio/odvažila da pitaš, istražiš, komuniciraš?

Interkulturalna senzitivnost (osetljivost)

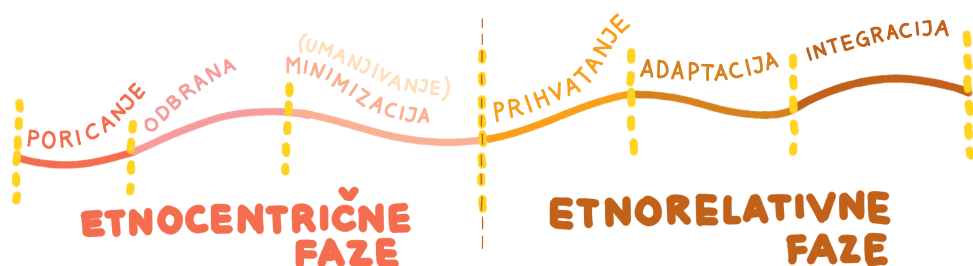
Kako ti prihvataš različitosti? Koliko si otvoren/otvorena? Možda ti naredno poglavlje pomogne u tome da saznaš nešto više o sebi.

Interkulturalna osetljivost predstavlja način na koji se osoba (grupa, društvo) ophodi prema kulturnim različitostima, sposobnost da se razumeju i cene različiti kulturni identiteti i stupa u interkulturalnu komunikaciju.

Američki sociolog Milton Benet osmislio je model interkulturalne osetljivosti koji ima šest faza koje oslikavaju načine na koje pojedinac/pojedinka (ili grupa ljudi) prihvataju različitosti. Ovih šest faza su deo jednog kontinuuma. Prve tri faze pripadaju etnocentrizmu, dok druge tri pripadaju etnorelativnom poimanju sveta. Za početak, pojašnićemo ova dva pojma.

Etnocentrizam jeste posmatranje svih drugih kultura primenjujući referentni okvir sopstvene kulture kao jedini ispravni okvir. Najčešće se druge kulture osuđuju i vide kroz perspektivu manjkavosti, nerazvijenosti, dok se sopstvena kultura vidi kao superiornija i ispravna. Etnocentrizam onemogućuje da se osoba izmesti i posmatra svet iz perspektive kulture koju procenjuje.

Etnorelativizam, za razliku od etnocentrizma, podrazumeva da su sve kulture jednake i da nijedna nije superiornija. Etnorelativističko stanovište prepoznaje razlike između kultura i svaku kulturu posmatra kroz specifične okvire te kulture, a ne kroz „naočare“ sopstvene kulture.

- **PORICANJE („DENIAL“)**

U prvoj fazi osoba ne prepoznaje razlike između kultura ili ih smatra irelevantnim. Osoba posmatra svet isključivo koristeću svoju kulturu kao referentni okvir, dok pripadnike drugih kultura vidi uprošćeno, bez slojevitosti i razlika između njih, te ih naziva jednostrano: „Azijati“ ili „Azijatkinje“, „stranci“ ili „strankinje“, „migranti“ ili „migrantkinje“, i slično. Interesovanje za drugačije kulture i poimanje sveta ne postoji, pa ovu fazu često odlikuje neznanje i nepoznavanje činjenica u vezi sa drugim kulturama, što često vodi ka stereotipima i predrasudama, čak i dehumanizaciji ljudi iz drugih kultura.

- **ODBRANA („DEFENCE“)**

U drugoj fazi osoba vidi druge kulture kompetitivno, kao pitanje „mi - oni“, gde je „mi“ najčešće superiorno, ili je prisutan dominantan osećaj ugroženosti od strane druge kulture. Druga kultura se vidi kao nešto

preteće od čega bi se trebalo kloniti. Standardno ponašanje i rečenice koje su specifične za ovu fazu se mogu prepoznati u diskursu koji okružuje izbeglice i migrante i migrantkinje u evropskim zemljama: „uzimaju naše poslove“, „tuku našu decu“, i slično.

- **UMANJIVANJE/MINIMIZACIJA („MINIMIZATION“)**

Treću fazu karakteriše pretpostavka da naše viđenje sveta dele i drugi, odnosno umanjivanje razlika između kultura. Ovo je poslednja etnocentrična faza ovog modela i često predstavlja zamku i onima koji sebe smatraju otvorenima i tolerantnima. Prepoznatljive rečenice za ovu fazu jesu: „Svi smo mi ljudi“, „Ja ne vidim da si ti Rom ili Romkinja/crn ili crna/gej“, i slično. Osoba potencira sličnosti, a zanemaruje razlike između kultura, jer joj je lakše da prihvati osobu zbog sličnosti koje deli sa njom. Na ovaj način se ignorišu značajne razlike u identitetu i različitost iskustava koje imaju osobe koje dolaze iz različitih društvenih grupa/različitih kultura.

- **PRIHVATANJE („ACCEPTANCE“)**

U četvrtoj fazi ljudi prepoznaju da su verovanja i vrednosti oblikovani kulturom i da različita viđenja sveta postoje u različitim kulturama. Osoba može biti zainteresovana da istraži nove kulture i da upozna nove ljude. Autor ovog modela napominje da se u ovoj fazi ljudi ne slažu nužno sa različitim viđenjima sveta drugih kultura. Oni prepoznaju da različita viđenja postoje, i da oblikuju način na koji se ljudi ponašaju i kreiraju svoja mišljenja i stavove.

- **ADAPTACIJA („ADAPTATION“)**

U petoj fazi osoba je spremna da usvoji određena verovanja, vrednosti i perspektive iz drugih kultura u svoje viđenje sveta. Ona je sposobna da saoseća i razume iskustva drugih, i da komunicira na adekvatan način sa osobama iz drugih kultura. Adaptacija nije „asimilacija“, i ne podrazumeva odricanje svog kulturnog identiteta, već širenje sopstvenog identiteta uključujući i neke druge perspektive, verovanja i ponašanja.

- **INTEGRACIJA („INTEGRATION“)**

U poslednjoj fazi osećaj sebe („self“-a) kod osobe evoluiru u smeru da osoba na autentičan način usvaja različite perspektive, verovanja i ponašanja. Osoba je sposobna da sebe vidi kao multikulturalno biće koje bira i prilagođava svoje ponašanje određenom kulturološkom kontekstu. Ovo ne znači da je osoba bez identiteta, već da se šire načini na koje može da vidi

svet oko sebe. Primer jesu „globalni nomadi“, ljudi koji provedu dugo vremena živeći na različitim stranama sveta i usvajajući određene obrasce, prilagođavajući ih sebi.

Istraži sam/sama:

Razmisli o tome u kojoj si ti fazi interkulturalne osetljivosti? A društvo u kom živiš?

Interkulturalne kompetencije

Interkulturalne kompetencije uključuju svest, razumevanje i znanje o drugim kulturama, u cilju harmoničnog i plodonosnog suživota gde je svako poštovan.

Možda je najbolje početi od toga da je za kontakt sa drugima potrebno **poznavati samoga sebe**. **Poštovanje i razumevanje** svoje kulture i traga koji ona ostavlja na nama je primarna stvar u razumevanju drugih kultura. Tek kada osoba shvati kompleksnost i fluidnost svojih identiteta, razumeće druge.

Poštovanje je jedna od osnovnih vrednosti i ključnih interkulturalnih kompetencija. Poštovanje u komunikaciji podrazumeva slušanje, bez potrebe da se „pobedi“ sagovornik i ulaženje u komunikaciju sa znatiželjom.

Neki autori i autorke definišu tri ključne komponente interkulturalnih kompetencija:

- „self-menadžment“ - upravljanje samim sobom;
- sposobnost da se odnosimo dobro prema razlikama;
- sposobnost da integrišemo iskustvo učenja u postojeće vrednosne okvire.

Istraži sam/sama:

Pogledaj model sa tri ključne komponente interkulturalnih kompetencija. Proceni koliko imaš sposobnosti da razumeš sebe, druge, i da integrišeš iskustvo različitosti u svoje vrednosne okvire!

Socijalna kohezija

Istraži sam/sama:

Koje grupe u tvojoj zajednici nemaju jednake resurse, startne pozicije i pristup određenim socijalnim servisima? Kojim grupama su ugrožena njihova prava? Koje manjinske grupe prepoznaješ u svom mestu? Raspitaj se o tome na koji način one ostvaruju svoja prava u zajednici.

Zašto je važno govoriti o interkulturalnosti?

A zašto priča o interkulturalnosti? I zašto ja važno da budemo dovoljno senzibilisani/senzibilisane kad je u pitanju „drugi“, kad su u pitanju svi naši identiteti i različitosti?

Činjenica je da su određene društvene grupe u nezavidnom položaju. Osetljive, marginalizovane i manjinske grupe često nemaju jednak pristup socijalnim servisima i ljudskim pravima kao što to imaju dominantne, privilegovane grupe ljudi. Ukoliko pričamo o pripadnicima i pripadnicama različitih kultura i etničkih zajednica koje su u deprivilegovanom položaju, onda govorimo o etničkim i verskim manjinama u Srbiji, kao i o izbeglicama i migrantima i migrantkinjama koji se suočavaju sa različitim izazovima u zemljama boravka. Ove grupe su skrajnute, marginalizovane i isključene iz društva.

Društvena isključenost je kompleksan višedimenzionalni proces u kom se određenoj grupi ljudi poriču i uskraćuju dobra, resursi, servisi i usluge, što čini da se teško uključuju i ne učestvuju u različitim oblastima društvenog života (ekonomija, socijalni i politički život, kulturni život...).

MLADE IZBEGLICE I MIGRANTI I MIGRANTKINJE SE SUOČAVAJU SA BARIJERAMA KAD JE U PITANJU ZAPOSLIENJE, OBRAZOVANJE, STANOVANJE, ALI I SA NEPRIHVATANJEM I DISKRIMINACIJOM OD STRANE ŠIRE ZAJEDNICE.

Pripadnici i pripadnice romske populacije su vrlo često onemogućeni i onemogućene da u punom kapacitetu budu uključeni i uključene u školski sistem, zbog nerazumevanja jezika i finansijskih izazova.

Razumevanjem društva u kom živite i razvijanjem svojih interkulturalnih kompetencija postajete saveznik/saveznica koji/koja može dati podršku i glas onim grupama koje su u potlačenom položaju!

Kako ćemo (svi) zajedno?

Šta je lepak društva, onaj neki posebni faktor koji nas drži na okupu? Šta čini da nismo samo broj ljudi na određenom prostoru, već zajednica koja je povezana?

Po definiciji Saveta Evrope, socijalna kohezija jeste sposobnost društva da obezbedi blagostanje svim članovima društva, ublaži nejednakosti i podele u društvu. Ona je ideal kome bi društvo trebalo da teži, jer nijedno društvo nije potpuno kohezivno. Važni principi socijalne kohezije su sloboda, jednakost i solidarnost. Socijalna kohezija je u tesnoj vezi sa održivim rastom društva.

Tri ključne dimenzije socijalne kohezije su: **socijalna inkluzija, socijalni kapital i socijalna mobilnost.**

Socijalna inkluzija je uključivanje i participacija svih članova i članica društva u punom kapacitetu, dok socijalni kapital predstavlja veze i odnose između pojedinaca i pojedinki i grupa, nivo ličnog i društvenog poverenja među njima, kao i nivo participacije. Socijalna mobilnost je nivo u kom pojedinac/pojedinka u društvu ima priliku i može poverovati u to da može promeniti svoj položaj u društvu. Drugim rečima, nivo koji nam pokazuje koliko je verovatno da neko iz radničke klase ili izbegličke populacije napreduje u neku drugu „klasu“, ekonomski i društveno.

Koliko je važna društvena kohezija govori i priča o malom mestu Rozeta u Pensilvaniji, SAD. Pedesetih godina dvadesetog veka ovo mesto postalo je zanimljivo istraživačima i istraživačicama, i doktorima i doktorkama iz drugih krajeva. Naime, mesto je naseobina Italijana, a postalo je poznato po tome što su, za razliku od okolnih mesta, oboljevanja od srčanih i nekih drugih bolesti bila znatno ređa. Istraživači i istraživačice su pokušavali da to objasne ishranom, rekreacijom, genetskim predispozicijama i slično. Zaključak jeste da su stanovnici Rozeta zdraviji zbog njihovog načina života, odnosno zbog povezanosti koju ova zajednica ima. Istraživači i istraživačice su primetili izrazito poštovanje prema svim članovima i članicama zajednice, naročito prema starijima, kao i posvećenost zajedničkim verskim obredima kojima svi prisustvuju. Takođe, primećeno je i da se bogatiji članovi i članice zajednice ne razmeću bogatstvom, već pokušavaju da pomognu siromašnijim članovima i članicama zajednice.

Ovo je suština kohezivnog društva. Na ovaj način, zajednica postaje zalećujući faktor za sve svoje članove i članice.

Sloboda, jednakost i solidarnost!

Savezništvo

Nekada smo BAŠ MI ti/te koji/koje imaju određenu privilegiju, i tada je jako važno da tu privilegiju koristimo kako bismo dali/dale glas onima koji nisu u takvoj situaciji! Tu na scenu stupa **savezništvo.**

Saveznik, odnosno saveznica, je osoba koja se zalaže za prava određene grupe ljudi koja je obespravljena i čija se prava ugrožavaju. Saveznik/saveznica najčešće ne pripada toj grupi, već je predstavnik/predstavnica dominantne grupe koja uživa određene privilegije u društvu. Savezništvo je jako dobar način da činite nešto konkretno za svoje komšije i komšinice, prijatelje i prijateljice, i one koje ne poznajete, jer dajte doprinos u menjanju odnosa moći u društvu.

Daćemo ti nekoliko saveta kako da budeš pravi/prava saveznik/saveznica u svojoj zajednici.

- **SLUŠAJ!** Važno je da slušaš šta ti govore pripadnici i pripadnice grupe za čija se prava boriš! Mislimo na pravo slušanje! Pokušaj da zaista razumeš izazove i iskustva koja imaju. Ne kreći sa onim „znam kako ti je!“, jer istina je da vrlo verovatno ne znaš. Svako iskustvo je posebno i individualno, i najbolje ga može opisati osoba koja je to proživela.
- **UČI! INFORMIŠI SE!** Kako bi bio/bila pravi saveznik/saveznica, važno je da učiš i da se informišiš konstantno. Biti saveznik/saveznica nije zaposlenje i nema radno vreme, pa ukoliko sebe vidiš kao tu vrstu podrške, budi spreman/spremna da pratiš šta se dešava u tvom okruženju kad su u pitanju prava grupe za čija se prava zalažeš.
- **BUDI SPREMAN/SPREMNA NA NEPRIJATNOST.** Razumevanje iskustava drugih ljudi nekada nije prijatno, posebno ukoliko pripadamo dominantnoj grupi koja uživa određene privilegije.
- **UPITAJ SVOJE PREDRASUDE!** Jako je važno da budeš spreman/spremna da upitaš svoje predrasude, stereotipe i način na koji funkcionišeš u društvu. U redu je ne biti 100% otvoren i „tolerantan“. Bitno je da smo spremni/spremlne da se pitamo, promišljamo, menjamo i pokušamo da budemo bolji/bolje!
- **NE PREUZIMAJ, JER „IT'S NOT ABOUT YOU“!** Iako je tvoja uloga u dostizanju socijalne pravde i socijalne kohezije jako važna, bitno je da znaš da si tu da koristiš svoju privilegiju kako bi dao/dala glas onima koji ga u tom trenutku možda nemaju. Dakle, cilj je da toj grupi svojom podrškom stvoriš prostor da

se izrazi.

- **BEZ ULOGE „SPASITELJA“.** Odnos spasitelj - žrtva isto tako podražava jedan odnos moći koji je već ono što imamo u društvu i što želimo da menjamo. Ti si podrška, budi umeren/ umerena i ne oduzimaj moć grupi za čija se prava boriš, jer ona ima moć! Potrebno je samo da budemo prava podrška, da se ujediniamo i izborimo za jednakost.
- **ŠIRI DALJE.** Bitno je da govoriš o problemima grupe koju zastupaš i među dominantnom grupom koja ima privilegije. Širi to među prijateljima i prijateljicama, saradnicima i saradnicama, posadi seme jednakosti i zajedništva gde god stigneš!
- **U REDU JE GREŠITI.** Možda ti je prvi put da se nalaziš u ovoj poziciji, možda ne znaš mnogo o grupi čija prava zastupaš. U tom smislu, pokušaj da razumeš sebe i izazove s kojima se usput susrećeš.
- **BUDI ISKREN/ISKRENA.** Najvažnije je biti iskren prema sebi i drugima. Preispituj svoju motivaciju zbog čega voliš da budeš saveznik/saveznica, budi otvoren/otvorena, razgovaraj i budi spreman/spremna da se menjaš i razvijaš.

Umesto kraja

Draga mlada osobo, nadamo se da je ovaj susret bio prijatan i da je bar u nekoj meri odgovorio na neka od tvojih pitanja. Želimo ti inspirativne, transformativne, divne i učenja pune susrete!

A mi ćemo pretpostaviti da je naš zamišljeni susret dve osobe počeo sa jednim tollim, jednostavnim, totalno neopterećujućim i pozivajućim: „Čao“, „Hello“, ili „Salam“.

Do sledećeg susreta!

Tvoja sam
SAVEZNICA

Tvoj sam
SAVEZNIK

Linkovi za dalje istraživanje

<https://organizingengagement.org/models/developmental-model-of-intercultural-sensitivity/>

<http://csp.org.rs/sr/assets/publications/files/ZarkoSunderic-SocijalnaKohezija-KNJIGA.pdf>

<https://www.emins.org/product/isto-i-razlicito-kratki-vodic-kroz-interkulturalno-obrazovanje/>

https://www.youtube.com/watch?v=LYCKzpXEW6E&t=421s&ab_channel=TED

https://www.oecd-ilibrary.org/development/perspectives-on-global-development-2012_persp_glob_dev-2012-en

